

MIRCEA DUȚU

TEMEIURI
JURIDICO-INSTITUȚIONALE
ALE ROMÂNIEI MARI

Universul Juridic

București

-2019-

CUPRINS

Prefață	13
1. UNIFICAREA JURIDICĂ – LEGISLATIVĂ, JUDICIARĂ ȘI CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ – PARTE INSEPARABILĂ A PROCESULUI DE DESĂVÂRȘIRE A UNITĂȚII NAȚIONALE	17
1. Necesitatea și realizarea unificării organizării judecătorești	19
1.1. Ridicarea statutului legal al magistraturii prin Constituția României Mari	22
2. Unificarea legislativă – o necesitate națională juridică și culturală	23
3. Ce fel de unificare? Pe ce cale?	29
3.1. Juriștii și nevoia unificării	32
3.2. Doctrina și unificarea legislativă	33
3.3. Poziția instanțelor judecătorești	35
3.4. Perspectiva barourilor	40
4. Consiliul Legislativ: o poziție oscilantă	42
5. O ocazie ratată de unificare internațională?	43
6. Tranziția necesară	45
7. Triumful <i>ideii latine</i> ?	45
8. Unificarea prin recodificare: un obiectiv ratat de istorie	47
9. Unificarea legislativă ca factor de definitivare a culturii juridice naționale	50
10. Scurte concluzii	52
2. CULTURA JURIDICĂ ȘI FAȚEȚELE SALE DE SINTEZĂ A TRECUTULUI, PERCEPȚIE A PREZENTULUI ȘI SCHIȚĂ A VIITORULUI	56
1. Cultura juridică – un concept în mișcare	56
2. Deviere, continuitate, moșteniri	60
3. Tranziție și tradiții	61
4. Dimensiuni și sensuri actuale	63
4.1. Ce (nou) înțeles?	65
4.2. Opțiunea noastră? Periodizări posibile	65
4.3. Perioade (istorice) de afirmare	66
5. Literatura (juridică), factor de exprimare și promovare a științei dreptului și culturii juridice românești	68
6. Consolidarea preocupărilor privind știința dreptului	76
7. Persistenta problemă a „formelor fără fond”	79
8. Necesara abordare și indispensabila dimensiune istorice	84
9. După o sută de ani de stat unitar și drept național, încotro?	91

10. Cristalizarea noii științe a dreptului și culturii juridice românești – o prioritate națională	93
11. În căutarea culturii juridice românești pierdute în istorie	95
12. Concluzii.....	97
3. ACADEMIA ROMÂNĂ – 140 DE ANI DE INSTITUT NAȚIONAL ȘI PERSONALITATE JURIDICĂ (1879-2019)	99
1. Acordarea statutului de „persoană morală și independentă în lucrările sale de orice natură”	100
2. O instituție națională, independentă și liberă în acțiunile sale.....	104
3. Rezonanțele Marii Uniri în privința statutului juridico-instituțional al Academiei Române.....	109
4. Recunoașterea unanimă și prestața publică	115
5. Academia R.P.R. – instituție de stat	117
6. Organizarea pe baze noi și renașterea Academiei Române (post-1990).....	118
7. Continuitate și discontinuitate juridică	120
8. O natură juridică specială.....	121
9. Învățămintele fundamentului legal de acum 140 de ani	123
10. Spre un Pact academic național. Posibile repere juridice.....	125
 <i>Anexa</i>	
<i>I. Reacția Academiei Române la rapturile teritoriale din 1940.....</i>	130
Ședința de la 5 iulie 1940	131
Ședința de la 12 iulie 1940	131
Ședința de la 20 septembrie 1940.....	135
Ședința publică din 27 martie 1942	139
<i>II. Mari proiecte ale Academiei Române rămase în așteptarea istoriei</i>	140
 4. ÎNFĂPTUIREA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE (1919)	144
 <i>Anexe</i>	
<i>I. Serbările inaugurării universității românești din Cluj (1-3 februarie 1920)</i>	183
1. Academia Română către Universitatea din Cluj.....	185
2. Universitatea din Iași către Universitatea din Cluj.....	186
3. Mesajul Universității din București, citit de rector, prof. dr. Athanasiu	188
4. Mesajul Universității din Cernăuți, prezentat de rector, dr. V. Tarnawsky.....	189
<i>II. Înființarea Institutului de Speologie din Cluj.....</i>	190
<i>III. Inaugurarea festivă a Universității din Cernăuți (24 octombrie 1920)</i>	193

IV. Mesaje universitare pentru Universitatea românească a Bucovinei	195
1. Adresa Academiei Române către Universitatea din Cernăuți	195
2. Universitatea din București către Universitatea din Cernăuți	196
3. Universitatea din Iași către Universitatea din Cernăuți	197
4. Adresa Universității din Cluj către Universitatea din Cernăuți	198
5. Adresa Universității polone din Poznan către Universitatea din Cernăuți	199
V.	200
1. Foștii rectori ai Universității românești din Cernăuți (1920-1940)	200
2. Doctori honoris causa ai Universității Carol al II-lea din Cernăuți (1920-1940):	200
3. Foștii decani ai Facultății de Drept a Universității Carol al II-lea din Cernăuți (1920-1940):	201
VI. Memoriul a 38 de profesori bucovineni de protest împotriva desființării Universității din Cernăuți și solidaritatea Academiei Române (24 octombrie 1941)	201

5. SEMNIFICAȚIILE TRATATELOR DE PACE DIN 1919-1920 PENTRU EUROPA ȘI ROMÂNIA ULTIMULUI SECOL	207
--	------------

A. Evoluțiile politico-juridice

1. Două decenii sub spectrul juridic al hotărârilor Conferinței de la Paris și al efectelor tratatelor de pace aferente	209
2. Noua și definitivă frontieră cu Bulgaria. Retrocedarea Cadrilaterului	211
3. Pierderea Basarabiei și a Bucovinei de nord. Noua frontieră de răsărit	215
3.1. Evoluția situației juridico-statale a Moldovei Răsăritene (Basarabia)	220
4. Arbitrajul (Dictatul) de la Viena. Pierderea temporară a Transilvaniei de nord	222
5. Conferința de la Paris și tratatele de pace din 1947. Consecințe teritoriale. Corecturi și confirmări	225
6. Actul final al Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa (1 august 1975) și intangibilitatea frontierelor europene postbelice	227
7. Renunțarea la Bucovina de nord	228
8. Concluzii	229

B. Ne învață Trianonul

1. Ce reprezintă Tratatul de la Trianon, astăzi, din punct de vedere juridic?	239
2. Mesajul Trianonului, azi. Ordinea europeană între imperiu și stat național modern	242

MANIFESTUL JURIDIC AL CENTENARULUI

6. A VENIT TIMPUL PENTRU O ȘTIINȚĂ A DREPTULUI ȘI O CULTURĂ

JURIDICĂ ROMÂNEȘTI!	256
1. Necesitatea absolută a culturii juridice	257
1.1. Eterna problemă a „formelor fără fond”	258
1.2. Un subiect care nu mai poate fi evitat: cultura judiciară	259
2. Știința dreptului: un demers demodat?	261
3. Insuficiența tehnicismului juridic	263
4. Unificarea legislativă: semnificații ale unui proces prea puțin aprofundat	265
5. Dincolo de pozitivism legalist și jurisprudențial: rolul filosofiei juridice.....	267
6. Dileme ale dreptului socialist	270
7. Știința și cultura dreptului: ipostaza juridică a României Mari	271
8. Rezonanțele Centenarului	273
9. Nevoia unei creații juridice originale	274
10. Imperativul păstrării tradițiilor și consolidării identității juridice. Proiectul național prioritar „ <i>Monumentele dreptului român scris vechi și modern</i> ”	275
11. Concluzie: repere ale refondării științei dreptului și culturii juridice românești.....	282
A. Cu titlu preliminar, în plan formal și cu caracter urgent	283
B. Pe fondul problemei și în sensul conținutului acesteia	283

7. CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ A DREPTULUI: NEVOIA ȘI

PERSPECTIVELE REDEFINIRII OBIECTIVELOR ȘI PRIORITĂȚILOR	293
I. Nelipsitul și tradiționalul model francez.....	297
II. Formula românească	300
III. Instituționalizarea cercetării juridice.....	302
IV. Limitele tranziției și momentul de răscruce	307
V. Ce statut și ce viitor pentru cercetarea juridică românească?	309

1. UNIFICAREA JURIDICĂ – LEGISLATIVĂ, JUDICIARĂ ȘI CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ – PARTE INSEPARABILĂ A PROCESULUI DE DESĂVÂRȘIRE A UNITĂȚII NAȚIONALE

Problemă majoră a procesului de desăvârșire a unității naționale, după marile acte de autodeterminare din 1918 și realizare a României Mari, *unificarea juridică – legislativă, judiciară și cultural-științifică* – a preocupat întreaga societate românească în perioada interbelică și a marcat puternic evoluția sa.

Dacă în privința dreptului public Constituția din 1923 și o serie de legi de unificare, precum cele vizând organizarea administrativă (1925), judecătorească (1924), regimul exercitării profesiei de avocat (1921; 1923) ori cele două coduri [penal și de procedură penală (1937)], au realizat reglementări uniforme și unitare, domeniul dreptului privat s-a dovedit mai complicat și mai dificil, cunoscând un proces mai lent în acest sens, ce avea să dureze până în 1943. Aici s-a manifestat cu precădere „problema cea mare a unificării”, „acolo unde în adevăr tradiția, dreptul câștigat, formațiunea socială etc. au cuvântul lor hotărâtor”¹.

Parte inseparabilă a impunerii și exprimării suveranității de stat, unificarea structurilor jurisdicționale a avut un impact important, iar introducerea limbii române în justiție a reprezentat un act simbolic și puternic unificator.

Diferențele de mentalitate juridică promovate oficial și imprimare de-a lungul timpului, concepțiile diferite despre drept și dreptate dominante, dezvoltarea separată a doctrinei juridice și jurisprudenței aferente dreptului pozitiv au impus, la rândul lor, un proces treptat de apropiere și adaptare la noile realități socio-juridice ale țării reîntregite.

Unificarea juridică a contribuit astfel în mod major la consolidarea coeziunii societății interbelice și la desăvârșirea unității statale românești.

În special unificarea legislativă, deopotrivă în privința necesității, ritmului și metodei de înfăptuire, a generat o amplă dezbateră publică la care au participat specialiști și personalități politice ale timpului, punctele de vedere avansate în acest context oferind și astăzi repere de reflecție în materie. În cele peste două decenii și

¹ S-a făcut, în acest context, diferență între: 1. extinderea pur și simplu a dreptului național, adică a dreptului care funcționa în vechiul stat, și 2. unificarea în „sensul juridic al cuvântului”, adică contopirea tuturor legislațiilor aflătoare pe teritoriul noului stat, „într-un cod așezat pe principiile universale admise, indiferent de originea lor”. A se vedea G. Vrăbiescu, *Unificare prin revizuire dar nu extindere*, în „Curierul Judiciar”, anul XL, nr. 34, 25 octombrie 1931, pp. 529-532.

jumătate interbelice, metoda unificării a fost amplu dezbătută și analizată de juriști români, în special, în primii ani după unire; apoi, între anii 1926–1928, în urma semnalului de alarmă tras în discursul de deschidere a anului judecătoresc 1926/1927 de prim-președintele Casației, Gh. Buzdugan, ceva mai târziu, în 1931, cu ocazia publicării proiectelor de unificare din 1930 și 1931 ale miniștrilor de justiție Grigore Iunian și Constantin Hamangiu, primul prin propunerea de adoptare a proiectului franco-italian de cod al obligațiilor și contractelor, iar al doilea printr-un proiect de lege de punere în vigoare pe tot teritoriul țării a legislației civile, comerciale și penale române și, în fine, după 1933 prin depunerea la parlament a proiectului de cod civil, care nu a ajuns, în cele din urmă, să fie adoptat.

Menținerea provizorie în vigoare a legiurilor locale în provinciile alipite în 1918 genera o situație complicată, cu profunde și diverse implicații¹; instituții de drept

¹ În Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș legiurile locale au fost menținute în vigoare în mod provizoriu prin art. 1 al decretului nr. 1 al Consiliului dirigent al Transilvaniei, Banatului și părților românești din Ungaria, care prevedea următoarele: „Legile, ordonanțele, regulamentele și statutele legale de mai înainte, emanate înainte de 18 Octomvrie st. nou 1918, rămân în interesul ordinii publice și pentru a asigura continuitatea de drept, până la altă dispoziție, în vigoare în mod provizoriu, cu excepțiunile cuprinse în acest decret, cum și în alte decrete ce se vor da”.

În ce privește Bucovina, aceeași soluțiune a fost adoptată de decretul-lege nr. 3475 din 18 Decembrie 1918, în termenii următori: „În Bucovina rămân în vigoare legile și ordonanțele de până acum. Legile esențiale nu vor fi modificate decât pe cale legislativă; întrucât însă vor fi necesare schimbări ce ar rezulta prin faptul Unirii cu Regatul României, ele vor putea urma prin decrete legi”.

În Basarabia, legiurile locale au fost menținute prin hotărârea Sfatului Țării din 27 Martie 1918 care, la punctul 5, dispunea că: „Legile în vigoare și organizația locală (zemstve și orașe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român, numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei”.

Toate aceste dispozițiuni au fost întărite prin alin. (2) al art. 137 al Constituțiunii din 1923, care a prevăzut că până la unificarea legislației legiurile locale „rămân în vigoare”.

În Basarabia au fost menținute în vigoare până în 1928: Condiția lui Donici din 1814, manualul lui Harmenopol, sobornicescul hrisov al lui Alexandru Mavrocordat din 1785, obiceiul pământului, toate acestea vechi izvoare de drept moldovenesc și svodul rusesc, colecția legilor rusești în 16 volume, din care volumul X cuprindea Codul civil (v. V. Erbiceanu, *Necesitatea introducerii codului civil în Basarabia*, Dr., 1921, p. 161; A. Rădulescu, *L'introduction de la législation roumaine en Bessarabie*, Bul. Leg. Comp. Roum., 1934, pp. 103 și 105; *Șaizeci de ani de cod civil*, București, 1926, p. 42; A. Ionașcu, *Curs de drept civil român* (multiplicat), ed. III, Sibiu, 1941, p. 83).

În Bucovina a fost menținut în vigoare, până în 1938, Codul civil austriac din 1 iulie 1811, pus în vigoare la 1 ianuarie 1812 și modificat sau completat ulterior prin diverse legi civile austriece, din care cele mai importante sunt Novelele împărătești de modernizare ale codului din 12 Octombrie 1912, 22 iunie 1915 și 19 martie 1916 (v. C. Negrea, *Dreptul civil al ținuturilor ardelenne și unghurene*, Cluj, 1921, vol. I, nr. 23; A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 43; A. Ionașcu, *op. cit.*, p. 82).

În Transilvania au rămas în vigoare, până la 22 iunie 1943: a) Codul civil austriac din 1 iulie 1811 – introdus la 1 septembrie 1853 –, în regiunea de est și centru a Transilvaniei și în ținuturile confinare bănățene, precum și în vestul Transilvaniei, dar în această din urmă regiune numai în ce privește dispozițiunile sale privitoare la registrele funciare; b) dreptul cutumiar maghiar, cuprins în parte în opera de doctrină de la 1514 numită Tripartitul lui Werböczy, în regiunea de vest a Transilvaniei; c) legile civile maghiare, precum și ordonanțele regale și ministeriale maghiare intervenite de la 1867 la 1918, în întreaga Transilvanie.

disparate și neomogene, bazate pe tradiții deosebite, izvorâte din așezări și evoluții sociale diferite și având drept călăuză concepții de drept germanice, slave sau latine coabitau într-un echilibru precar, marcat de contradicție și mari tensiuni juridico-sociale.

1. Necesitatea și realizarea unificării organizării judecătorești

„Românizarea instanțelor judecătorești” din provinciile alipite și unificarea legislației privind organizarea judecătorească au fost probleme interdependente și au reprezentat o prioritate majoră a continuării, completării și consolidării procesului desăvârșit la 1 decembrie 1918. Într-adevăr, lipsa magistraților și avocaților care să cunoască legile Vechiului Regat și să le aplice astfel și în teritoriile alipite după 1918 a fost una dintre cauzele importante care au favorizat persistența legislațiilor anterioare și întârzierea unificării legislative a țării reîntregite. Ea a fost mai evidentă și s-a manifestat mai acut în Ardeal, unde teoria și practica „continuității de drept”, în sensul decretării rămânerii în vigoare a legilor, ordonanțelor și statutelor legale aflate în ființă înainte de octombrie 1918, cu excepția legislației administrative și consecința sa absurdă ca hotărârile judecătorești să se pronunțe în limba română, dar în numele legii (maghiare), s-a justificat prin „situațiunea fatală” că legile României „n-ar fi avut cine să le aplice lipsind personalul pregătit, iar magistrații români din Ardeal nu le cunoșteau”¹.

Refuzul multora dintre magistrații, funcționarii judecătorești ori avocații din noile ținuturi ale țării reîntregite de a depune jurământul față de noul stat de suveranitate a impus apelul la concursul juriștilor din Vechiul Regat în vederea recrutării judecătorilor și procurorilor necesari; așa, de pildă, din cei 1500 de magistrați și funcționari judiciari din Transilvania, au rămas în funcție, inițial, acceptând noua autoritate statală, numai 100, absolut insuficienți pentru funcționarea celor 114 judecătoria de ocoale, 19 tribunale de județ și 4 curți de apel transilvane (de la Cluj, Târgu-Mureș, Oradea Mare și Timișoara). Situația era asemănătoare și în celelalte provincii alipite, ceea ce a presupus un efort major de construire a magistraturii române basarabene, bucovinene și transilvane. Dezvoltarea clasei juriștilor și în special a avocaților în epoca modernă, considerată drept exagerată în raport cu nevoile reale ale societății, se dovedea acum benefică în fața imperativului național!

De asemenea, cerința constituțional-legislativă că „limba oficială și obligatorie (în justiție) este limba română”, puternic factor de afirmare a noii autorități statale și a unității naționale, întâmpina dificultăți mari în a deveni pretutindeni o realitate

¹ Vasile M. Dimitriu, *Justiția în Ardeal*, în „Curierul Judiciar” nr. 46-47, 27 mai 1920, p. 374.

concretă¹. Elocventă a fost, în această privință, situația din Basarabia, unde procesul de „românizare” a justiției începuse încă din octombrie 1918 și, numai după un an de la introducerea noilor autorități judecătorești, se putea constata deja: „Este de netăgăduit că cel dintâi și mai de căpătâi rol care l-a avut introducerea justiției românești în Basarabia a fost naționalizarea vieții juridice a acestei provincii și apropierea dreptății de sufletul poporului băștinaș moldovenesc. După un veac de înstrăinare și funcționare a justiției basarabene în limba rusă, în care răstimp așezămintele judecătorești nu erau deschise decât celor ce cunoșteau această limbă, justiția basarabeană a îmbrăcat iarăși haina sa strămoșească, s-a pogorât iarăși la mintea și graiul obștesc al norodului de la țară”².

Sub raport legislativ, la momentul Marii Uniri de la 1918, pe teritoriul unificat erau în prezență mai multe reglementări și structuri ale organizării judecătorești. Astfel, *Transilvania*, *Banatul*, *Crișana* și *Maramureșul* erau guvernate de legislația ungară în materie care, în absența unei legi propriu-zise de organizare judecătorească, se compunea din norme disparate în diferite legi contingente. Legea din 1869 stabilea că puterea judecătorească se exercită în numele Regelui, cazurile de incompatibilitate a judecătorilor și admitea inamovibilitatea lor în anumite condiții. Legea din 1871 organiza acțiunea disciplinară a membrilor corpului judecătoreesc; Legea XXXI din 1871 organiza instanțele judecătorești și stabilea competența lor; Legea XXXIII din 1871 înființa parchetele și definea atribuțiile acestora; Legea XXXV din 1874 crea notarii publici; Legea XXXVII din 1895 înființa instanțele speciale pentru judecarea conflictelor privitoare la brevetele de invenții și mărcile de fabrică; Legea XXVI din 1896 institua Curtea Administrativă (contenciosul administrativ). În această perioadă, o altă provincie românească, *Bucovina*, era guvernată de legea austriacă de organizare judecătorească din 27 noiembrie 1896 care reglementa unitar normele de numire a magistraților și de organizare și competență a instanțelor judecătorești. Prin decretul-lege nr. 1867 din 14 mai 1919 s-a înființat Curtea de Apel din Cernăuți, la care erau arondate 5 județe bucovinene. În fine, prin decretul-lege nr. 2047 din 22 mai 1919 se dădeau în competența Curții de Casație de la București toate recursurile provenite din această provincie reunită. Referitor la

¹ Ani de zile după 1918, în Transilvania, de exemplu, existau instanțe judecătorești care dezbăteau și redactau sentințele în limba maghiară și aceasta chiar în ținuturi „curat românești”; în lipsa de noi prevederi legale pertinente toate hotărârile judecătorești care înainte, sub regimul maghiar, se dădeau în numele majestății sale regele apostolic al Ungariei, în loc să se pronunțe acum în cel al Regelui Ferdinand al României, se dădeau „în numele legii”, adică al legilor maghiare, care continuau a rămâne în vigoare; la fel și executarea nu se făcea în numele șefului Statului român, întrucât procedura civilă maghiară nu prevedea formalitatea investirii hotărârilor judecătorești cu formula executorie. A se vedea: Aurel Safirescu, *Observațiuni asupra noului proiect de lege pentru unificarea organizării judecătorești*, în „Curierul Judiciar”, anul XXXII, nr. 2, 14 ianuarie 1923, pp. 17-18.

² Vespasian Erbiceanu, *Un an de justiție românească în Basarabia*, „Curierul Judiciar” nr. 14-15, 29 februarie 1920, pp. 116-117.

Basarabia, după anexarea ei la Rusia, în 1812, prin Așezământul ocârmuirii oblastei Basarabiei din 27 februarie 1828 s-a extins și în Moldova dintre Prut și Nistru organizarea judecătorească din Rusia. La Chișinău funcționa un tribunal regional pendinte de Curtea de Apel din Odessa. Prin decretul-lege nr. 2770 din 6 octombrie 1918 s-a extins organizarea judecătorească din Vechiul Regat; în octombrie 1918 s-a creat Curtea de Apel din Chișinău cu jurisdicție asupra celor 9 județe ale provinciei. Soluționarea recursurilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia pendinte de curțile de casație din Budapesta, Viena și Petrograd sau a celor anterior de competența lor și soluționate potrivit legislației regionale a generat discuții în privința organizării instanței supreme de la București. Inițial, s-a propus crearea unei secții speciale¹, iar ulterior s-a optat pentru soluția adăugării la secțiile existente a „câte patru consilieri din ținuturile care mai înainte făceau parte din monarhia austro-ungară” (anterior fuseseră stabilite complete mixte și pentru Basarabia). Instalarea, la 27 mai 1920, a noilor consilieri pentru respectiva formulă era considerată de presa judiciară „simbolul unirii magistratilor Vechiului Regat cu aceia ai provinciilor alipite, menită să cimenteze pentru totdeauna bazele României Mari”, dar se remarca faptul că „autonomia judiciară a Ardealului contrasta cu jurisdicția generală a Înaltei Curți de Casație și Justiție care, după constituție, e una și singură pentru întreg Regatul Român” și că „avem de reținut din discursurile dr. G. Plopu, coprezident al secției I, pasajul referitor la reforma judecătorească și unificarea legilor, care ne sugerează o justă reflecție: persistența Ardealului în autonomia sa judiciară să fie rezultatul unei suspiciuni?... ori pur și simplu a unor defecte inerente instituțiilor noastre judiciare, care ar impune cât mai curând posibil reforme care să dea confiență și satisfacție atât magistraturii Ardealului cât și celei din celelalte provincii românești și Vechiul Regat?”².

Pentru a se înlătura diferențele interprovinciale și a se pune capăt disfuncționalităților de înfăptuire a justiției, unificarea judiciară a reprezentat o prioritate împlinită prin Legea de organizare judecătorească din 25 iunie 1924. Potrivit acesteia, „organele puterii judecătorești” erau:

- a) judecătoriile;
- b) tribunalele;
- c) curțile de apel;
- d) curțile cu jurați;
- e) Înalta Curtea de Casație și Justiție.

Judecătoriile erau de trei categorii: urbane, rurale și mixte. În fiecare capitală de județ funcționa un tribunal cu una sau mai multe secțiuni, cu excepția județului

¹ Dim. Gh. Tăzlămanu, *Noua Curte de Casație pentru teritoriile alipite la Vechiul Regat*, în „Curierul Judiciar” nr. 16-17, 7 martie 1920, pp. 129-130.

² Nota redacției, „Curierul Judiciar” nr. 40-41, 6 iunie 1920, p. 324.

Severin, unde funcționau două tribunale: unul cu sediul la Lugoj, altul la Caransebeș. Erau prevăzute 12 curți de apel, și anume: la București, Brașov, Cluj, Oradea, Timișoara, Târgu-Mureș, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Chișinău și Cernăuți. Erau împărțite în una sau mai multe secții, fiecare condusă de un președinte și compusă din 5 până la 7 membri.

Pe lângă fiecare tribunal funcționa câte o curte cu jurați, competentă a judeca afacerile criminale, delictelor politice și de presă, cu unele excepții prevăzute de Constituție. Aceasta era prezidată de un consilier al curții de apel tras la sorti de primul președinte, în ședință publică, de față cu reprezentatul Ministerului Public. În vârful piramidei organizării judecătorești se afla Înalta Curte de Casație și Justiție „una singură pentru întreg statul român”. *Inspectorii judecătorești* se constituiau ca o structură aparte; inspecția curților de apel se făcea prin delegație de cel mult trei dintre consilierii Înaltei Curți de Casație; iar doi până la trei consilieri ai curților de apel erau delegați ca inspectori ai tribunalelor și ai judecătoriilor din circumscripția respectivă. Delegația de inspector judecătorec se dădea de ministrul justiției, dintr-o listă de trei magistrați pentru fiecare loc.

Imediat după unire, în virtutea unor dispoziții tranzitorii pentru procesele venite din provinciile foste sub suveranitatea austriacă și maghiară, s-au creat în cadrul Curții de Casație complete speciale care judecau după legislația provincială încă în vigoare, unificarea deplină a regimului recursurilor efectuându-se prin noua lege de organizare a instanței supreme din 20 decembrie 1925.

În fine, unificarea regimului juridic al organizării și exercitării profesiei de avocat s-a realizat, mai întâi, prin legea din 1921 și definitivat, apoi, prin cea din 21 februarie 1923.

1.1. Ridicarea statutului legal al magistraturii prin Constituția României Mari

Făcând importante progrese în promovarea cerințelor statului de drept „grefat pe ideea de domnie a legalității”, Constituția României Mari din 29 martie 1923 a prevăzut o serie de măsuri vizând creșterea rolului magistraturii în statul român pe deplin unificat. Era vorba, mai întâi, de a se recunoaște dreptul Curții de Casație în secțiuni unite „de a judeca constituționalitatea legilor și a declara inaplicabile pe acelea care sunt contrarii Constituției” (art. 103).

„Rolul acesta e covârșitor – se arăta în *Expunerea de motive* la anteproiectul privind organizarea judecătorească din 1930 – și este merit să dea magistraturii marea, determinanta însemnătate pe care o aveau magistrații la Roma antică”. De asemenea, noua lege fundamentală reușea să fixeze în mod definitiv o altă instituție

juridică, cea a contenciosului administrativ, înființat la noi în 1905 și dat în căderea puterii judecătorești, desființat la 1910 și reînființat în 1912, care astfel era recunoscut acum constituțional. „Cel vătămat în drepturile sale, fie printr-un act administrativ de autoritate, fie printr-un act de gestiune făcut cu încălcarea legilor sau a regulamentelor, fie prin rea voință a autorităților de a rezolva cererea privitoare la un drept, poate face cerere la instanțele judecătorești pentru recunoașterea dreptului său” se preciza în art. 107 și se stipula că judecătorul statua dacă actul era ilegal, îl putea anula și acorda despăgubiri.

Prin consacrarea obligației puterii judecătorești de a cenzura actele administrației din punctul de vedere al legalității lor se conferea un „alt mare rol magistraturii”, aceasta devenind cenzorul puterii administrative, după cum devenise și cel al Parlamentului, nu numai prin controlul constituționalității legilor, ci și prin dreptul de a-i interpreta toate actele. Mai mult chiar, prin alineatul ultim al art. 103 din Constituție, consacrându-se că recursul în casare este de ordin constituțional, se dădea în căderea magistraturii dreptul de a examina, în toate cazurile deferite judecării lor, modul cum s-a realizat în speță dreptul obiectiv. Aceasta întrucât judecătorii fondului, având să rezolve un litigiu între părți, spuneau care era dreptul subiectiv, dreptul părților respective, pe când judecătorii în recurs erau chemați să zică dreptul tuturor, dreptul obiectiv.

Un alt rol, tot atât de important, rezervat puterii judecătorești rezulta din prevederile art. 98 din Constituție care îi încredințau competența de a judeca miniștrii puși sub acuzare.

Asemenea instituții relevau o evoluție deosebită în privința statutului, rolului determinant acordat magistraturii în statul român unificat.

Așa cum remarcau specialiștii timpului, prin prevederile Constituției României Mari nu numai că se recunoștea rolul de putere al magistraturii, dar se mergea până la a i se acorda o anumită întâietate în noua ordine constituțională românească. Se demonstra astfel că, așa cum scria M. Hauriou (1928) despre justiția anglo-saxonă, aceasta „Nu este o putere politică, ci este marea putere socială și juridică care, singură ea, echilibrează ansamblul puterilor politice”¹.

2. Unificarea legislativă – o necesitate națională juridică și culturală

Unificarea juridică – legislativă, judiciară și cultural-științifică – nu constituia numai o necesitate de ordin juridic, ci, prin importanța ei națională, politică și

¹ M. Hauriou, *Précis de droit constitutionnel*, ed. II, Paris, 1929, p. 229.

socială, se înfățișa ca o adevărată operă de consolidare națională de desăvârșire în acest plan a procesului de unire a tuturor românilor¹.

Era vorba, mai întâi, de punctul culminant al unor evoluții intrinseci procesului de etnogeneză a poporului român, exprimate prin tradițiile ancestrale juridico-istorice, și al devenirii sale juridice, care s-au caracterizat dintotdeauna prin unitate și caracter național.

Din punct de vedere național, unitatea politico-statală reclama, în mod imperios, în ordinea juridică, unificarea legislației, care reprezenta o premisă și un mijloc de consolidare a coeziunii sociale între membrii aceluiași stat. Pentru că, așa cum afirma Portalis, unul dintre arhitecții Codului civil francez de la 1804, legile trebuie să unească și nu să despartă pe cetățenii aceluiași stat, oameni care depind de aceeași suveranitate fără a fi guvernați de aceleași legi sunt în mod necesar străini unii față de alții².

De asemenea, și din punct de vedere social, nimic nu e mai important decât încrederea în justiție, prestigiul legii și egalitatea tuturor în fața ei. Or, diferențele de reglementări și diversitatea legislativă, care face ca în mod inevitabil, în multe cazuri, ceea ce e just într-o regiune să poată fi injust în altă parte, face să semene neîncrederea în justiție, să umbrească prestigiul legii, iar, pe de altă parte, și mai periculos, favorizează inegalitatea în fața legilor.

Last but not the least, din punct de vedere juridic, existența și acțiunea concomitentă a patru tipuri de legislație generează numeroase inconveniente: era vorba de conflictele de legi interprovinciale, a căror soluțiune „se dovedea foarte dificilă și delicată” și care reprezentau, totodată, o piedică în distribuirea rapidă a justiției; făcea foarte anevoioasă încheierea raporturilor juridice între cetățenii aceluiași stat dominați de legi diferite, ceea ce întreținea o atmosferă de ezitare, de neîncredere și de instabilitate; nu în ultimul rând, ea făcea deosebit de dificilă cunoașterea și aplicarea dreptului în vigoare.

Vom încheia aceste aprecieri asupra nevoii absolute a unificării juridice a țării, în frunte cu cea legislativă, prin câteva aprecieri ale magistratului și redevabilului exeget Constantin Hamangiu (1869–1932), membru de onoare al Academiei Române: „Unificarea legislațiunii înseamnă în ultimă și intimă analiză expresia unificării sufletești a unui popor și înseamnă, mai mult decât atât, sinteza devenirii istorice a unei epoci date, din viața unui popor... Lipsa de unitate a legislației duce în mod fatal la lipsa de unitate a statutului, și mai ales la neîncrederea pe care o au guvernații față

¹ Aurelian P. Ionașcu, *Problema unificării legislației civile în cugetarea juridică românească (1919-1941)*, în „Pandectele Române”, 1942, partea a IV-a, pp. 146-153.

² *Discours préliminaire sur le Cod civil*, în: Fenet, „Recueil complet des travaux préparatoires”, Paris, 1827-1828, t. I, p. 463.